

Tilburg University

60 jaar Staat Israël

van Roermund, G.C.G.J.

Published in:
Al-watan-'t Huis

Publication date:
2008

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
van Roermund, G. C. G. J. (2008). 60 jaar Staat Israël: Tussen staat en rechtsstaat. *Al-watan-'t Huis*, (42), 2-4.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

60 JAAR STAAT ISRAËL: TUSSEN STAAT EN RECHTSSTAAT

Bert van Roermund is vanaf de oprichting van de Stichting Vrienden van Nazareth actief betrokken en een trouwe Vriend. In zijn functie van hoogleraar filosofie aan de Universiteit van Tilburg is hij op 16 juni a.s. voorzitter tijdens het debat tussen Dries van Agt en Harrie Verbon (hoogleraar Openbare financiën UvT) over de Palestijnse zaak: wat is een op de toekomst gerichte rechtvaardige Europese politiek ten opzichte van Palestina en Israël?

Het bestaan van elke staat wordt herdacht met behulp van een verhaal over hoe mensen zich aaneengesloten hebben. En omdat je je niet kunt aaneensluiten zonder anderen uit te sluiten, leeft elke staat bij de gratie van een verhaal over diegenen die er wel en die er niet bij horen. Dat verhaal wordt niet enkel verteld met de grote gebaren die horen bij plechtige herdenkingen. Al is het beslist een groot verhaal, het bestaat uit vele kleintjes die elke dag opnieuw verteld worden.

In Nederland doen we niet anders. Telkens wanneer een ambtenaar beslist over een asiel-aanvraag, telkens wanneer de premier in zijn interview 'wij-met-elkaar' zegt, telkens wanneer een econoom het heeft over 'de' werkgelegenheid of 'het' bruto nationaal product wordt er weer een klein stukje aan dat verhaal toegevoegd. Linkse rakkers willen wel eens beweren dat die insluiting-door-uitsluiting heel erg fout is, omdat we allemaal toch mensen zijn en het recht niet hebben elkaar uit te sluiten. Dat laatste klopt,

Tijdens het delegatiebezoek van de Basisgroep aan Israël waren in 1992 Bert van Roermund en Riad Nasser volop in discussie.

maar er is geen andere weg: elke politieke orde (zoals een staat of zoals de Europese Unie) is gebaseerd op een praktijk van in- en uitsluiting die aan het recht voorafgaat. Sterker nog: je kunt pas aan recht toekomen als je eerst hebt uitgemaakt tussen wie er iets verdeeld of vergoed moet worden, wie erbij hoort en wie niet. Anders gezegd: alle recht is gebaseerd op iets dat geen recht kan zijn.

Bij alle begrip en kritiek die de staat Israël bij haar 60-jarig bestaan ten deel valt, mag dat wel eens overdacht worden, ook al valt die gedachtegang niet af te ronden met een presentabel resultaat. Aan welke kant je ook begint, er blijft altijd een onverwerkte rest. Je kunt bedenken dat het bestaan van Israël zoals iedere staat nu eenmaal begint met in- en uitsluiting, maar je zult dat nooit tot beginsel van een rechtsstaat kunnen verklaren. Je kunt Israël de beginselen van de rechtsstaat voorhouden, maar je zult nooit kunnen wijzen op rechtsordes waarin je die beginselen volledig gerealiseerd aantreft. Een rechtsstaat is dan ook een poging en geen bezit. Maar een poging waartoe? Het is een poging om het absolute gelijk waarmee een politieke orde zichzelf insluit, te relativiseren zonder haar ongedaan te maken. Het is het componeren van een tegenstem in het verhaal dat nu eenmaal verteld moet worden wil een samenleving zich kunnen ordenen. Het is het vraagteken bij het uitroepteken van de politiek. De vraag aan Israël is dan ook: waar zien we de bereidheid om dat vraagteken te zetten? Waar zien we de instituties die dat vraagteken vorm geven? Waar vernemen we de wetgevende, bestuurlijke en rechterlijke beslissingen die deze instituties ondersteunen? Of blijft men van overheidswege uit het verleden een absoluut slachtofferschap afleiden, dat een absoluut gelijk in de toekomst rechtvaardigt?

De documentaire *Izkor. Slaves of Memory* (1991) van Eyal Sivan stond geprogrammeerd tijdens *Witnessed from Within*, een festival met kritische films over Israël dat Cinema De Balie presenteerde in samenwerking met Gate48 en UCP, 14-18 mei 2008. Jarenlang heeft mijn leerstoelgroep het onderwijs in de rechtsfilosofie voor Tilburgse juristen geopend met deze film. Want hij is symbolisch voor wat er in de rechtsstaat op het spel staat. Hij gaat over de reeks van gedenkdagen die kort na elkaar in april worden gevierd in Israël (Pasen, Holocaust, Dodenherdenking, Onafhankelijkheid). We zien hoe burgers van de staat Israël vanaf de kleuterschool tot het begin van hun dienstdtijd wordt geleerd om te geloven in een eenduidig verhaal over het bestaansrecht van hun staat. Daarin wordt rechtstreeks verband gelegd tussen de mythische uittocht uit de Egyptische overheersing naar het beloofde land, de

terugkeer van de joden uit het Europese antisemitisme naar de staat Israël en het verzet van die staat tegen Arabische, in het bijzonder Palestijnse aanspraken op hetzelfde grondgebied.

Dat verhaal wordt verteld zonder een spoor van twijfel. Aan relativering van het bestaansrecht van Israël valt immers niet te denken zonder de staat in gevaar te brengen, dus de shoah opnieuw over zich af te roepen, dus te loochenen dat het joodse volk een bestaansrecht heeft dat aan een absoluut gelijk grenst. Naarmate de schoolcarrière vordert zien we dan ook minder jeugdigen die zich durven afvragen hoe lang dit verhaal nog verteld kan worden. De film wordt doorsneden door scènes uit een interview met de in 1994 overleden Yeshayahu Leibovitz. Deze weten-

schapper en filosoof belichaamt de tegenstem. Hij engageert zich sterk met zijn joodse wortels, maar distantieert zich even sterk van zijn staat. Hij neemt deel aan de herdenkingen, maar aarzelt niet (met Grillparzer) kritisch te wijzen op de onzalige lijn die loopt 'von der Humanität, über die Nationalität, zur Bestialität'. Die lijn is inderdaad onontkoombaar wanneer het natie-principe uit zichzelf niets tegen zich laat gelden. Vertegenwoordigers van de natie-staat Israël hebben dan ook de zware verantwoordelijkheid om tegelijk met hun gelijk hun ongelijk te belijden. Men zou er aan kunnen toevoegen dat hetzelfde geldt voor de vertegenwoordigers van een Palestijnse staat. Maar die herdenkt vooralsnog haar bestaan niet.

60 JAAR STAAT ISRAËL: ALS VRIJGEBORENE HEB IK HET RECHT OP KENNIS EN ERKENNING

Palestijnen en Joden herdenken dit jaar dat 60 jaar geleden de meest essentiële gebeurtenis in de geschiedenis van hun natie plaatsvond: de Palestijnse ramp bij Nakba en de Onafhankelijkheid van de staat Israël. De gebeurtenissen uit 1948 belichamen de relaties tussen de schepping van de exclusief Joodse staat Israël, die de rechten van de Palestijnen in en op hun vaderland ontkent. Met de steun van de machtigste staat heeft Israël de Palestijnse gemeenschap verdreven, verspreid, tot armoede gebracht en een leed berokkend dat tot op de dag van vandaag voortduurt.

Ik wil hier de tot zwijgen gebrachte stemmen laten horen van twee 'gewone' Palestijnse vrouwen, getuigen van wat er in 1948 in de stad Lyd/Lod gebeurde. Deze verhalen maken deel uit van een groter onderzoek naar de gebeurtenissen in Lyd/Lod en Ramleh in Israël, waarin ik het levensverhaal als methodologisch instrument gebruikte om in kaart te brengen hoe vrouwen vanuit de marge zich historische gebeurtenissen herinneren en vertellen.

Voor dit korte essay koos ik één thema uit het verhaal van twee vrouwen uit de stad Lyd/Lod om duidelijk te maken hoe vrouwen 1948 ervaren vanuit hun perspectief en, zoals ze zelf zeggen, in de context van het voortdurende bloedige 'conflict' tussen Palestijnen, met wie zij een volk vormen, en de staat Israël, waarvan zij burgers zijn. Het thema is gerelateerd aan herinnering en herdenken op persoonlijk vlak en op het collectieve vlak van zowel Palestijnen als Israëli's.

Het werpt licht op de onmogelijke en ondraaglijke geschiedenis waarvan zij deel uit maken en het weer-

In 2006 heeft Dr. Fatmeh Kassem haar PhD Geschiedenis succesvol afgerond op de Ben-Gurion University of the Negev. Ze schreef hierover in eerdere Contactbrieven. Tijdens de Vriendenbijeenkomst in 2004 spraken we met haar over haar visie op onderwijs voor Palestijnse vrouwen. Naar aanleiding van haar onderzoek naar de vrouwen van 1948, is ze momenteel één jaar als Fellow werkzaam bij het onderzoeksbureau van het Institute For Advanced Study in Berlijn. Vanuit 'Europe in the Middle-East- The Middle East in Europe' is zij gevraagd haar onderzoek in een breder perspectief verder uit te werken.

spiegelt de problematische complexe werkelijkheid waarin zij leven vandaag de dag, als vrouw, Palestijnse, oudere, staatsburger. Het laat zien hoe in hun leven het verleden met het heden is vervlochten en hoe het invloed heeft op hun toekomst.

Tijdens het interview met Um Mahmud aarzelde zij om het verhaal over haar vader te vertellen en deed dat pas op aandringen van haar dochter.¹

Um Mahmud is 80 en haar vader was een van degenen in Lyd die in 1948 bescherming zochten in the Dahmash Mosque. Zij vertelde: "Mijn vader en vele anderen, zij gingen de moskee binnen om zich te beschermen tegen de Joden. Hij vocht niet, hij was een oude man. Mijn vader en mijn neef, de Joden dreven

¹ Fatmeh citeert de vrouwen, om daarmee zo exact mogelijk hun woorden, aarzelingen en beleving vast te houden.

Fatmeh, altijd op zoek naar de verhalen van vrouwen uit 1948.

hen bij elkaar en schoten hen dood. De eerste dagen toen de Joden binnenvielen, gingen de mensen uit Lyd de moskee binnen. Zij dachten dat de Joden hen niet zouden doden, de mensen trokken naar de moskee ... [omdat] de Dahmash Moskee voor ons gesloten was) zij doodden iedereen die binnen was en de moskee was twee tot drie jaar gesloten totdat zij toestemming gaven hem schoon te maken een weer te openen. (Interview, 13.10.2003, bij haar thuis in Lyd). Van het bloedbad in de Dahmash Moskee in Lyd, begaan door Israëlische troepen die de stad op 2 Juli bezetten, werd verslag gedaan door Israëlische historici zoals Benny Morris en Yezhaq Rabin, ooit premier van Israël.

Het tweede verhaal dat ik hoorde ging over Um Omars vader. Zij verloor haar vader nadat de stad bezet was. "Ik was misschien tien jaar oud ... toen het oorlog werd, de oorlog begon en de wereld kwam op zijn kop te staan. Enkele dagen na het einde van de oorlog kwamen we erachter dat onze hele familie weg was, en dat alleen wij als enigen van de familie gebleven waren, onze familie, de familie El Far, alleen wij. Wij bleven een paar dagen in ons huis. Mijn vader waagde zich buiten en trof niemand aan; het leger liep door de straten, dus hij kwam terug en zie tegen ons "Kom, we gaan". 'Waarheen [vroeg hij zich af]?' Wij gingen richting moskee, maar zagen dat die gesloten was, dus nam hij ons mee naar de kerk. Dat was 's morgens. Het was zo [dat] om 12.00 uur 's middags [de Joden/ indringers] kwamen en hem meenamen ... zij namen hem mee en hij kwam niet terug" (interview op 15.10.2003, Lyd).

De andere versie over Sheikh Mahmud el Far uit Lyd werd verteld door andere bewoners. Hij was een oude, gerespecteerde man die door het Israëlische leger uit de kerk gehaald werd en gedood, volgens ouderen met wie ik een vraaggesprek voerde tijdens mijn onderzoek. Zijn lichaam bleef verscheidene dagen op straat liggen; niemand durfde erbij te komen en niemand weet wat er daarna mee gebeurde. Toen ik Um Umar vroeg of er geïnformeerd was naar wat er met haar vader gebeurd was, antwoordde zij: "er werd ons verteld dat hij gevangen genomen was, nietwaar. Toen de gevangenen weer hier naar huis kwamen, was hij niet een van hen, en wie moesten

wij vragen, we waren jong, ik was de oudste, ik weet alleen dat hij niet terugkwam (7 seconden zwijgen), telkens wanneer er weer gevangenen vrij werden gelaten en hier kwamen, vroegen we hen naar hem, zij zeiden hij was niet bij ons, en er zijn vele plaatsen, niet alleen die waar wij zaten, er zijn mensen in andere plaatsen, en dat is het, zo gebeurde het, en de tijd verstreek en wie moet je vragen, we weten niet wie hem gevangen nam of wie [niet afgemaakte zin dan zwijgen]" [Um Umar, Lyd, 15.10.2003]

Ik hoorde van haar dat niemand naar hem vroeg en van Um Mahmud hoorde ik dat zij niet weet waar haar vader begraven ligt en of hij begraven is. Later hoorde ik dat de lichamen van het bloedbad in de Dahmash moskee in een massagraf liggen op de begraafplaats van Lyd.

Wat mij verbaasde tijdens mijn verdere onderzoek naar het onderwerp, was dat geen van de families de Israëlische autoriteiten durfde te vragen wat er gebeurd was met de lichamen van hun dierbare familieleden toen de oorlog voorbij was.

Nieuwe historici in Israël (hoe verschillend zij ook zijn), zoals Benny Morris, en politici beschreven dat de wreedheden begaan in de Dahmash Moskee in Lyd deel waren van een weloverwogen Zionistisch beleid om de Palestijnen uit hun huis en land te verdrijven. De historicus Ilan Pappé betoogt in zijn laatste boek dat geweld op verschillende manieren werd ingezet voor 'de etnische zuivering van Palestina'.

Wat betreft het persoonlijk geval van Um Mahmud and Um Umar: zij hebben tot nu toe niet durven te vragen naar de officiële Israëlische visie op het lot en het eventuele graf van hun vaders. Het is een weerspiegeling van hun politieke situatie als burger van Israël. Zij maken geen gebruik van hun recht te weten wat er met het lichaam van hun vaders gebeurd is, zij onderdrukken het. Dat houdt in dat zij zich op het collectieve vlak hebben gedistantieerd van de geschiedenis en zelfs van de herinnering aan hun dierbare van voor 1948.

Elke poging een plaats te creëren om de doden te gedenken zou gepaard gaan met veel strijd met de Israëlische autoriteiten, die hun verantwoordelijkheid voor wat er met de Palestijnen gebeurde in 1948 blijven ontkennen. De afwezigheid van enig monument is een voorbeeld van hoe de staat Israël weigert verantwoordelijkheid te erkennen naar de Palestijnen als collectieve eenheid.

De uitwissing en ontkenning van herdenking en herinnering symboliseert hoe de Zionistische ideologie aan Palestijnen in hun vaderland rechten ontzegt. Iedere vorm van vredesonderhandelingen dient gebaseerd te worden op de Joodse bereidheid te erkennen wat er in 1948 gebeurde en verantwoordelijkheid te nemen voor wat de Palestijnen aangedaan is en wordt. Die bereidheid is nodig om voor henzelf en de Palestijnen echte vrede te creëren.